

Edward Czapiewski

OROSZORSZÁG KÖDBEN?

Írásom elején Herbert George Wells könyvének címére hivatkozom (*Russia in the Shadows – Oroszország ködben*), arra a könyvre, amelyet Wells a bolsevik forradalom országában 1920-ban tett utazása kapcsán írt. A szerző nem volt híve a kommunizmusnak, de érzelte, hogy a bolsevikok kísérletet tesznek az állam konszolidálására. Az ország jövőjét azonban nem látta tisztán, innen a könyv címe. Ha tehát valaki manapság akar írni Oroszországról, és meg akarja jósolni annak jövőjét, nem szabad elkövetnie egy gyakori hibát: nem állíthatja meggyőződéssel, hogy jól ismeri Oroszországot, s így kemény, megmászhatatlan ítéleteket fogalmazhat meg. Nagyobb hibát el sem követhetne. Oroszországgal kapcsolatban nekünk, lengyeleknek meggyőződésünk, hogy miután közeli szomszédok vagyunk, s kapcsolataink a történelem során gyakran vezettek háborús összecsapásokhoz, alaposan ismerjük Oroszországot, és másoknak is megmondhatjuk, hogyan viselkedjenek az oroszokkal. Ne feledkezzünk meg arról, hogy a szovjet időkből kiváló szakemberekből álló stábot foglalkoztató USA sem volt képes előre látni a Szovjetunió ennyire gyors és látványos összeomlását. Gúnyolódhatunk persze azon a „szakértelmen”, de ne feledjük, hogy bár számos elemzés megjósolta a gyűlölt szovjet rendszer valamikori bukását, annak közelebbi dátumát nehéz volt hibátlanul eltalálni. Lehet, hogy azért is születtek hibás számítások, mert az egész Nyugat szurkolt a Mihail Gorbacsov által bevezetett reformoknak (a híres gorbizmus!), lelkesedett értük, s ez megakadályozta abban, hogy pontos képet alkosson a helyzetről. Nehéz volt tudomásul venni, hogy bizony így ér véget a szovjet rendszer. Ezért hát tanúsítsunk több szerénységet ítéleteink megfogalmazásakor!

Ha azt akarjuk, hogy Oroszországgal kapcsolatos értékeléseink és következtetéseink közelebb álljanak a valósághoz, érdemes kiemelnünk bizonyos, a Keletre jellemző áramlatokat és tartós trendeket. Az egyik ezek közül a történelmi megközelítés. Oroszország történelmében állandó tényezőként említhetjük az autokratikus kormányzást, amelyet a cári Oroszországban a *szamogyerzsávije* (a cári egyeduralom), a Szovjetunióban a kommunista totalitarizmus testesített meg. Az a szélsőséges uralmi rendszer, amelyben a proletárdiktatúrát önkényesen képviselő hatalom mindent megtehet, a társadalom pedig, beleértve a munkásosztályt is, csupán helyeselheti azt. A mai Oroszországban pedig Vlagyimir Putyin autoriter kormányzása fémjelez, amelyben – a demokrácia látszatának fenntartása mellett (választások) – gyakorlatilag nem igazán beszélhetünk demokratikus rendszerről. Látszólag tudjuk ezt, ám nem vagyunk vele teljesen tisztában. A mai napig egymástól ugyancsak eltérő nézetekkel találkozunk. Szokás szembeállítani a cári Oroszországot a kommunista Oroszországgal, mintha azok teljesen eltérő uralmi rendszerek lettek volna. Ez így is van ideológiai és számos más szempontból, ám az uralom lényege ugyanaz maradt, azzal, hogy a szovjet rendszer százszorta kegyetlenebb volt.

Saját tapasztalatommal világítom ezt meg. A múlt század hetvenes–nyolcvanas éveiben Oroszország 19. és 20. századi történelméből tartottam egyetemi szemináriumokat. Gondolom, nem kell elmagyaráznom, hogy milyen nehéz volt mindezt tisztességesen végezni. A lehetőségekhez képest biztonságos módszert választottam. A 19. század feldolgozásakor a cári rendszer lényegét diákjaimmal boncolgattuk, rávilágítva a totális hatalmi túlsúlyra és a mélyreható reformok bevezetésének lehetetlenségére. A hallgatók tökéletesen tisztában voltak azzal, hogy amikor például I. Miklós cár (1825–1855) autokratikus uralmát vitatjuk meg, valójában a Szovjetunióra gondolunk. A foglalkozásokon megtárgyaltuk a mélyebb reformok hiányát, azt, hogy a cári uralom visszatartotta azokat, s így a gyakori ellenreformok következtében Oroszország a forradalom útjára lépett. Az 1905-ös forradalom nem sokat segített, a régi Oroszország bukása tehát elkerülhetetlen volt, mivel a végsőkig védelmezte az abszolutisztikus uralkodási modellt és annak emanációját, a cári hatalmat. A Szovjetunió történelmét tárgyaló foglalkozásokon olyan, Lenin és Sztálin műveiből vett idézeteket használtam, amelyek évek múltán a szovjet rendszer sajátos kritikájává lettek. Nekem semmi kétségem sem volt az iránt, hogy a Szovjetunió története a cári Oroszországgal azonos vágányon halad, vagyis hogy a megfelelő reformok elmaradása végül a rendszer bukásához vezet. Korábban nem tudtam, mi lesz a neve annak az embernek, aki megpróbálkozik a reformokkal; rövidesen kiderült aztán, hogy Mihail Gorbacsov az. A '80-as évek vége felé már biztos voltam abban, hogy a Szovjetunió a bukáshoz közeledik, hacsak meg nem menti a kommunista rendszert valamiféle katonai puccs. Janajev dekabrista stílusú (határozatlan) államcsínye aztán bebizonyította, a kommunista rendszer végérvényesen a múlté. Értelmét látom tehát annak, hogy hasonló módon vegyük szemügyre a mai Oroszországot, amely nem sokban különbözik a korábbi mintáktól, s bizonyos folyamatok (lényegüket tekintve) ismétlődhetnek, igaz, más díszletek között.

Ha a történelmi ismereteket vesszük alapul a maguk teljes bonyolultságában, láthatóvá válik, melyek azok a legfontosabb nehézségek, amelyekkel a mai Oroszország küszködik. A fő kérdés a gazdaság. Mit ér az, hogy a világ a legnagyobb területű országában gyakorlatilag a Mengyelejev-táblázat összes eleme megtalálható? Oroszországban mindig a gazdasági fejlődésben tapasztalható elmaradottság jelentette a gondot, még ha történtek is próbálkozások az áttörésre a 19. század végén, majd az erőltetett iparosítással a szovjet rendszerben. Tény, hogy a cári Oroszország egyre jobban fejlődött ipari tekintetben, ám az I. világháború, valamint a véres és pusztító bolsevik forradalom hosszú időre megakasztotta a fejlődést. Az 1920-as évek végétől erőltetett szovjet iparosítás egyáltalán nem teremtett modern gazdaságot. A legjelentősebb (a kommunista rendszer vége felé már szintén kétséges) eredmények a fegyverkezés területén jelentkeztek, csakhogy ez egyáltalán nem jelentett gyorsabb gazdasági növekedést. Az állami bürokrácia, a magántulajdon hiánya, az úgynevezett tervgazdálkodás jelentősen hozzájárultak a rendszer bukásához. A Nyugattal folytatott gazdasági versengésben a Szovjetuniónak nem voltak esélyei, s ez már a múlt század '70-es éveinek végétől egyértelműen láthatóvá vált. A szovjet gazdaság valójában a nyersanyagok – főleg a kőolaj és a gáz – exportjára támaszkodott, ezeknek az ára pedig akkoriban igen alacsony volt.

A Szovjetunió szétesése elsősorban a nemzeti vagyon hihetetlen mértékű szétrablását tette lehetővé. Włodzimierz Marciniak *Rozgrabione Imperium* (A szétrabolt Birodalom) című művében bemutatta, hogyan kaparintotta meg a párt- és Komszomol-nómenklátúra az állami vagyont. Nem fogom ecsetelni a folyamatot, erről a sajtóban már igen sokat írtak. Annyit érdemes még hozzátenni, hogy a megszerzett cégekben sok beruházást hajtottak végre, ám a konszernek tulajdonosai mindezt elsősorban az állami büdzséből elvett pénzekre támaszkodva tették. A pénzügyi átláthatóság hiánya, a hatalom és a nagytőke maffiaszerű összefonódása óriási lopásokat tett lehetővé. Nincs mit csodálkozni tehát azon, hogy amikor az olajipari óriáscég, a Jukosz nagy hatalmú tulajdonosa, Mihail Hodorkovszkij bejelentette, hogy cégében bevezeti a pénzügyi átláthatóságot, és indulni akar az államfői posztért Vlagyimir Putyinnal szemben, sorsa megpecsételődött, és hosszú évekig tartó börtönbüntetésre ítélték.

A kétezres évek elejétől Putyin osztja a kártyákat, s az ő emberei ellenőrzik Oroszország gazdaságát, az állami vagyont, élén a mindenható Gazprommal csakúgy, mint a hatalmas magántőkét, amely különböző szálakkal kötődik a hatalomhoz, de függ is attól. Az oroszországi gazdasági változásokat szemlélve jól látszik, hogy az ország továbbra is nyersanyagok, főleg kőolaj és gáz exportálásából él és húz. Sem korábban Mihail Gorbacsov, sem később Borisz Jelcin elnök nem volt képes feltételeket szabni az Egyesült Államoknak és Európának, mivel a kőolaj és a gáz relatíve olcsó volt. Putyin elnöknek több szerencséje lett, mivel ezeknek és más nyersanyagoknak az ára meredeken emelkedett, és sokszorosan meghaladta a 90-es években érvényes árakat. A nagy készpénzbeáramlás lehetővé tette az elnök számára, hogy kiegyenlítse és megemelje a nyugdíjakat, valamint növelje a munkabéreket is. Intézkedéseivel az elnök óriási népszerűségegre tett szert, ami ma is tart, bár egyre csökkenő mértékben. A gazdasággal kapcsolatos következtetés azonban pesszimista, Oroszország ugyanis nem használta ki a gazdasági boomot, és erejét továbbra is a nyersanyagexportra alapozza. A kőolaj és a gáz ára azonban jelentősen csökkent. A gáz esetében különösen kedvezőtlen trend alakult ki, az Egyesült Államokban és más országokban fellelhető palagázkészletek ugyanis nem jósolnak kedvező jövőt a gázárakat illetően, s ez Oroszországra nézve rossz előjel. Kína vagy más, kevésbé kedvező adottságokkal rendelkező országok lényegesen jobban fejlődtek, mint Oroszország, amelynek pozíciója és ereje a nyersanyagok világpiaci árától függ. Ezért van az, hogy míg korábban, a 2008-as gazdasági válság előtt Putyin elnök kemény feltételeket és megoldásokat szabhatott, addig az utóbbi évek orosz politikája lényegesen visszafogottabb lett. Új technológiák vagy különféle ipari ágazatok köztük az informatika fejlesztése nélkül Oroszország veszíteni fog jelentőségéből. Ezzel nagymértékben tisztában volt Dmitrij Medvegyev államfő, ám ő, miniszterelnöki tisztsége ellenére, nem komoly tényező. Egy ember számít: Putyin, Putyin, Putyin... Ismétlem, Oroszország a széleskörű ipari infrastruktúra fejlesztése, a versenyképes gazdaság növelése nélkül megmarad olyan államnak, amely gazdaságát nyersanyagokra alapozza, vagyis az árak konjunktúrájától teszi függővé. Ebben az esetben legalábbis komoly zavarokra számíthat. És ezen nem segít az erőfitogtatás, vagyis a fegyverkezési kiadások óriási mértéke sem.

S most nézzük a hatalmi rendszert. Oroszországra évszázadok óta a többé vagy kevésbé abszolutisztikus hatalom a jellemző. E hatalom meggyengülésének időszakai az úgynevezett *szmúták*, vagyis zavargások voltak: a jelentős 17. század elejei zavargások, majd a két 1917-es forradalom és a többéves polgárháború, amelyből a bolsevikok kerültek ki győztesen, s végül az 1990-es évekbeli, egyelőre utolsó válság. Miért nem sikerül Oroszországban demokráciát kiépíteni? Erről külön tanulmányt lehetne írni. Itt most az általam legalapvetőbbnek vélt tényezőre szeretném felhívni a figyelmet: Oroszországban sosem sikerült meggyökereztetni a demokratikus intézményeket, az abszolút hatalom hosszan tartó uralma ugyanis elpusztította és gyengítette a demokrácia gyöngye hajtásait. Ez bizonyára nem genetikus betegség, vagyis nem a tartós orosz demokrácia kiépítésére való képtelenség. A cári Oroszországban a parasztok csak 1861-től szabadultak fel, márpedig ez volt a legnépesebb, ráadásul írástudatlan társadalmi réteg. Önkormányzó intézmények csak a 19. század hatvanas éveinek végén kezdtek kialakulni. A nemesi réteg döntően az abszolút cári hatalom oldalán állt. Nem volt olyan intézmény, amely a cár vezette végrehajtó hatalmat ellenőrizte volna. Az értelmiségi elitiek is az abszolutizmus hívei voltak. A nyugatias (liberális) nézeteket valló értelmiségiek, a *západnyikok* száma elenyésző volt. Végül pedig óriási szerepet játszott az idő. Oroszországban a 19. század 80-as éveinek végétől kezdődtek el a változások az ország ipari fejlődésének és a nyugati kapcsolatok kiszélesítésének eredményeként. Az 1905-ös forradalom létrehozta az orosz parlamentet, vagyis az állami dumát, de az I. világháborúig és a következő, 1917-es forradalomig tartó időszak nagyon rövid volt. Lengyelország nagy erőfeszítésekkel építi a kilencvenes évek elejétől a demokratikus rendszert, mégis hosszú időre van még szükségünk ahhoz, hogy demokráciánk jobban működjön. Ne csodálkozzunk hát Oroszországon!

Az 1917-es bolsevik államcsíny fatális romláshoz vezetett. Lenin 1918 januárjában feloszlatta a törvényhozó parlamentet, életbe lépett a proletárdiktatúra, vagyis az önkényuralom még rosszabb válfaja. Majd ezt követte a polgárháború, amely megsemmisítette az előző állami intézményeket, szervezeteket, önkormányzatokat, a vezető eliteket (vidéken is) – mindezek az események olyan pótolhatatlan károkat okoztak, hogy még a demokrácia hídfőállásainak megőrzése is esélytelennek bizonyult. Ehhez jött ráadásul az egész társadalmat átszövő erőltetett iparosítás, a parasztságot tönkretévő kolhozosítás, a nemzetiségek áttelepítése, üldözése, a sztálini rendszer ellen tiltakozó bolsevik elitben végrehajtott kegyetlen tisztogatás – így aztán hosszú évtizedekre megszűnt a demokratikus alapok felépítésének esélye. Csak a '70-es években kezdtek kialakulni bizonyos hídfőállások a politikai ellenzék, leginkább pedig az értelmiségi mozgalmak formájában. Ezek a folyamatok főleg a gorbacsovi peresztrojka idején mutatkoztak meg, amikor kiderült, hogy a fojtogató tilalmaktól megszabadult emberek meg mernek szólalni, és egyre jelentősebb változásokat követelnek. Ez azonban nem jelentett demokráciát, annak továbbra sem voltak meg az alapjai.

A Szovjetunió bukása után elemi erővel tört fel a demagógia, a demokratikus hatalom nagyon gyengének bizonyult, nem tudta megfékezni az általánossá váló rablást. A Borisz Jelcin köré tömörülő „család”, a jogtalanságok, a nemzeti vagyon dézsmálása és a

korruptió elriasztotta az embereket az ilyen demokráciától. Ráadásul a hatalmi arrogancia, a politikusok véget nem érő kölcsönös gyalázkodásai, a parlament gyengesége még inkább elvették az emberek kedvét. A végrehajtó hatalom tehetetlensége, a növekvő társadalmi, gazdasági nehézségek, a szétesés, az országon belüli gyengeség, Oroszország politikai jelentőségének csökkenése még inkább elvette az emberek kedvét a megismert demokráciától. Mivel pedig másfajta demokráciát nem ismertek, annak fogalmához az oroszországi valóságot, vagyis a teljes felbomlást társították.

A visszavonuló Borisz Jelcin által felkent Vlagyimir Putyin hatalomra jutása reményeket ébresztett. Putyin ügyesen kihasználta a függetlenségre törekvő Csecsen Köztársaság ellen végrehajtott, súlyos áldozatokat követelő leszámolást arra, hogy magát Oroszország nagyságának visszaállítására törekvő politikusként mutassa be. A kőolaj és a gáz világgpiaci árának növekedése jelentős mértékben javította Oroszország gazdasági helyzetét, az elnök pedig a gazdaságilag megrövidített (járandóságuktól időlegesen megfosztott) nyugdíjasok óriási tömegének jótévedjeként léphetett fel. Más társadalmi rétegek is jól jártak, kezdték nekik kifizetni teljes fizetésüket, eltörölték fizetési hátralékaikat, sőt valamennyire még emelkedtek is a juttatások. Ezekkel a lépésekkel széles társadalmi rétegek támogatását nyerte meg az akkoriban fiatal elnök. Növekvő társadalmi támogatottságát Putyin saját hatalma megszilárdítására használta fel. Először is eltávolította a hatalomból a jelcini kamarillát, aztán fokozatosan kiszorította az összes eltérő nézeteket valló, függetlenséget élvező embert. Végül, a választásokon megmutatkozó óriási társadalmi támogatottságra támaszkodva, az ellenzéki pártokat is kiszorította a dumából, amelyben már csak Putyin pártja (jelenleg Egységes Oroszország) és a csatlóspártok maradtak benn, beleértve a kommunistákat és Zsirinovszkij „liberális demokrata” pártját. Komoly csapást mért a születőben lévő demokráciára az a regionális szeparatizmus elleni harc ürügyén született döntés, hogy a helyi kormányzókat közvetlen választás helyett Moszkva fogja kinevezni. A hatalom centralizálása egyébként is a putyini Oroszországban végbemenő változások ismertetőjegyévé vált. Az önkormányzatokat ugyancsak az elnöki hatalomhoz kötődő csoportok vették birtokukba. A média meghatározó részét a hatalomnak rendelték alá, az állami vállalatokat az elnök emberei szállták meg. A privát konszernek szintén Putyin embereivel „kooperálnak”. Létrejött egy mindenható autoriter rendszer, amelyet az elnök, a nyugati véleményekkel vitázva, orosz demokráciának nevezett el. Minden népnek jogában áll meghatároznia, milyen rendszert fogad el, a demokráciának pedig különféle válfajai vannak. El lehetne fogadni ezt a kijelentést, ám van itt egy „kicsi” de. A hatalmat, a demokrácia formájától függetlenül, ellenőriznie kell a társadalomnak, vagyis szabadon létrejött intézményeknek, pártoknak és szervezeteknek. Ehhez jön még a szabadon választott parlament és a megfelelő önkormányzati intézmények által pluralizált politikai rendszer. A politikai pártoknak egyforma, szabad tevékenységben megnyilvánuló jogokkal kell rendelkezniük. Oroszországban mindezek nem léteznek, az oszthatatlan uralmat Vlagyimir Putyin elnök és kormánya, valamint a neki alárendelt Egységes Oroszország nevű párt birtokolja. (Van ugyan egy másik párt is, de ez nem változtat a tényen.) A független civil szervezeteknek, független médiumoknak vagy ellenzéki pártoknak nem könnyű az életük.

Az utóbbi években egyre inkább az autoriter hatalmak rovására alakulnak a dolgok. Fontos jelzés volt Dmitrij Medvegyev egy cikluson át tartó elnöki megbízatása. Ő ugyanis észrevette, hogy szükség van bizonyos korlátozott változásokra, többek között gazdasági reformra és a Szilícium-völgy orosz változatának, vagyis egy innovációs központnak a megteremtésére a technológiai forradalom meggyorsítása és egészen új termelési ágazatok fejlesztése érdekében. Vagyis Oroszországnak hasonló utat kellett volna bejárnia, mint amelyet Kína már korábban megtett. A hatékonyabb nyugati kapcsolatoknak is ezt kellett volna elősegíteniük. Medvegyev, ellentétben Putyinnal, arra is esélyt látott, hogy jobb együttműködés alakuljon ki országa és az Európai Unió között. Ennek az enyhülésnek a jegyében látogatott el Lengyelországba. Államfőként bejelentette a törvényesség betartását, ami az ellenzékkel szemben gyakorolt represszió csökkenéséhez vezethetett volna. Jelentősebb változásokra azonban nem került sor, Medvegyev pedig az első elnöki ciklus után átadta helyét Putyinnak. Ráadásul az államelnöki megbízatás idejét négyről hat évre emelték. Az államfői poszton történt változás módja nagyobb társadalmi ellenállást váltott ki. Az emberek úgy érezték, hogy akarat nélküli bábokként kezelik őket. Putyin sikere, a választási csalások ellenére, nem lett elsőprő győzelem. Néhány év óta Oroszország különböző részeiben tömeges társadalmi tiltakozásokat figyelhetünk meg. A legutóbbi moszkvai főpolgármester-választások rávilágítottak arra, hogy valami megváltozott a társadalom hangulatában. Már elég sok önkormányzatban vannak jelen ellenzékiek vagy független szervezetek képviselői. Ezek még nem radikális változások, de azt jelzik, hogy miként a korábbi hatalmi rendszerek idején történt, a jelenlegi autoriter hatalom helyzete is sokat romlott.

Nem kell jósnak lenni annak megállapításához, hogy Putyin rendszere gyengül. Egy ideig még megmentheti a nyersanyagok világpiaci árának emelkedése, ám erre kevés jel utal, legalábbis olyan jelentős mértékű emelkedésre nem lehet számítani, amilyenre az államnak szüksége van. A fiatalok nemzedéke újabb változásokat vár, s nem elégzik meg azzal, hogy kicsi fogaskerek legyen a hatalom gépezetében. A középnemzedék sem akar már az Oroszországot a kilencvenes években sújtó válságra emlékezni, mert azt épp eleget hallotta emlegetni. Sokan rádöbbsenek, hogy a putyini gazdasági csoda nem Oroszország gazdasági fejlődéséből következett, hanem a világpiaci árak kedvező alakulásából. Az elégedetlenség kis patakocskái növekszenek, és valószínűleg szélesebb folyókká duzzadnak. Ez azonban lassú folyamat. Látjuk, hogy az ellenzék milyen szinten áll. Véleményem szerint az alulról induló mozgalmak a legfontosabbak. A moszkvai főpolgármesteri tisztségért induló Alekszej Navalnij példája mutatja (ó, az az internet!), hogy a hatalomnak egyre több gondot okoz az ellenzék. Ez persze nem jelenti azt, hogy nagyon közel van már egy újabb forradalom. Oroszországban, de nem csak ott (lásd az arab országok nem is oly régi példáját) nem könnyű pontosan meghatározni, hogy mikor következik be olyan társadalmi robbanás, amely az eddigi tábort megfoszthatja hatalmától. Ám tekintetbe véve az oroszországi gazdasági tespedést, a társadalmat kielégítő változások hiányát, az anyagi feltételek romlását, a növekvő társadalmi öntudatot, azt mondhatjuk, hogy már közel a robbanás. Nyugtalanító tény azonban, hogy a demokrácia szövete oly gyöngye. Oroszországnak öntudatos, képzett és a társadalmi szükségletek-

re érzékeny politikusokra van szüksége, hogy az oroszországi demokráciát megalapozó változások végbemenjenek. Ezt pedig csak az országon belül lehet végrehajtani, nem lehet máshonnan kész demokratikus mintákat importálni, mert minden országnak, így Oroszországnak a sajátosságai is egyediek.

Összegezve: történelmi perspektívából nézve Oroszország nem úszhat meg egy újabb forradalmat. Minden eddigi forradalom a despotizmus, a tekintélyelvűség régi medrébe történő visszatéréssel végződött. A ránk váró, valószínűleg csak néhány év múlva bekövetkező oroszországi változások gondolkodásra készítetnek bennünket.

A történelem sürget

Fenti szöveget az Odra folyóirat 2013. szeptemberi számába írtam. Ukrajnában akkor még nyugalom volt. Most talán úgy tűnhet fel, Oroszország nagyhatalmi erőfitogtatását, a krími győzelmet, a kelet-ukrajnai „belháborút” a donyecki és luganszki köztársaság kikiáltását, a Mariupol elleni támadást szemlélve, hogy az írásban megfogalmazott tézisek elvesztették aktualitásukat. Nem elemzem mélyrehatóan a Nyugat magatartását, mert ez külön téma, de megemlíthetünk néhány fékező hatású lépést, olyanokat, mint a gazdasági szankciók, az Ukrajnának nyújtott diplomáciai támogatás és a NATO keleti szárnyának fokozatos erősítése. Nem vonom vissza egyetlen korábbi tézisemet sem, de kommentálnom kell, hogy milyen következményekkel jár az ukrán ügy.

Elismerem, hogy Putyin meglepetést okozott, én ugyanis arra számítottam, hogy inkább az orosz gazdaság megváltoztatására fog törekedni, s nem keveredik olyan konfliktusba, amely sokba kerül. Ő a gyors és könnyű „kis háborút” választotta, hogy javítson társadalmi népszerűségének csökkenő trendjén. Az orosz propaganda által végzett tüzéségi előkészítés, miszerint a Majdanon „fasiszták uralkodnak”, majd a gyengécske szeparatista törekvések támogatása és zsoldosok Ukrajnába küldése nyílt lázadáshoz vezetett. Az első szakasz sikeres volt, Oroszország elfoglalta a Krímet. Fontos üzenetet hordozott Putyin nem eléggé értékén kezelt, a Krím ünnepélyes elfoglalása után mondott beszéde, amelyben a történelemre hivatkozott, és tulajdonképpen további bekebelezéseket helyezett kilátásba, téziseit hazugságokkal támasztva alá. Azt azonban elismerte, hogy a „zöld emberkék” orosz katonák voltak.

A további annexió nem fog hozni ennyire látványos sikereket – a háború elhúzódik, és egyre költségesebb lesz. Putyinnak „sikerült” egyesítenie Ukrajna eddig egymással viszálykodó keleti és nyugati részét, és jobban konszolidálnia a Nyugatot. A háború az orosz féltől is újabb és újabb áldozatokat követel. Semmi sem hat olyan erővel az emberekre, mint a háborúban elesett, koporsóban hazaszállított és titokban eltemetett áldozatok. A másik tényező a gazdaság. Oroszország nem engedhet meg magának hosszabb háborút. Ha összehasonlítjuk az Európai Unió és Oroszország gazdasági potenciálját, azt látjuk, hogy Oroszország gazdasági ereje siralmas képet mutat. Az USA erejét pedig ne is említsük! A következetes szankciók meghozzák az eredményt, a gázzállítás néhány hónapos leállításával való orosz riogatás pedig Oroszország ellen fog fordulni. Az a fe-

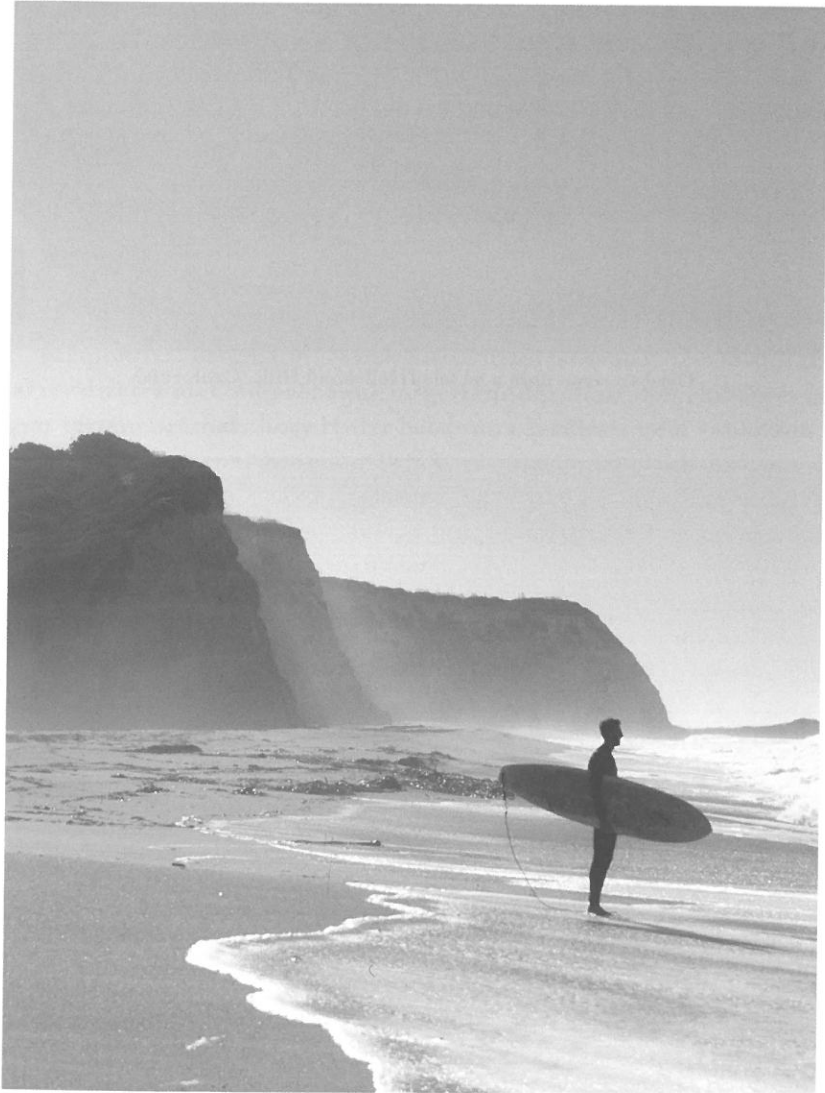
nyezetőzés, hogy a szankciókra Oroszország is szankciókkal fog felelni, nem jár túl nagy sikerrel, mivel az orosz gazdaság a Nyugattal folytatott árucseré nélkül válságba fog jutni. Nem tudjuk pontosan, hogy eddig mennyi veszteséget jelentett Oroszországnak ez a háború, de megsaccolhatjuk a moszkvai tőzsde veszteségeit, látjuk az orosz tőke menekülését, az oligarchák számláinak zárolását és a Nyugatról kitiltott orosz oligarchák egyre növekvő számát. Természetesen hivatkozhatunk a politikusok fenyegetőzésére, miszerint Oroszország egyedül is elboldogul, megtermeli a számára szükséges árukat. Csak-hogy emlékszünk még a szovjet idők termelési színvonalára. A technológiát, a gazdaság színvonalát nem lehet egyik napról a másikra megváltoztatni. Ahhoz legalább néhány év szükséges. A jelenlegi Oroszországban, az ottani viszonyok között még a néhány év is túl kevés. A Krím már érzi az Oroszországhoz tartozás „jótéményeit”. Hol vannak azok a beruházások, a jólét növekedése, a turisztika fejlődése? A szikár tények magukért beszélnek.

Vagyis az Ukrajna ellen folyó, meg nem hirdetett háború pótolhatatlan veszteségeket okoz Oroszországnak. Ezt most még csak viszonylag kevés orosz ember érzi meg. Ám megváltozik a helyzet néhány hónap múlva, amikor ha nem is lesznek üresek a boltok polcai, de bizonyára komoly áruhiány lép majd fel. A pénzügyi tartalékok máris csökkentek, és tovább fognak csökkenni, mert a háború sokba kerül. S ehhez jön még a nemzetiségi károkozás: az ukránok és oroszok között egyre mélyülő gyűlölet. Putyin lebecsülte Ukrajna növekvő függetlenségi törekvéseit. Tengernyi vér ömlött már ki, ez pedig egyesíti a nemzetet. Nemrég még nehezen lehetett volna elképzelni, hogy Mariupol lakói (többségükben oroszok) védelmi árkokat fognak ásni az orosz támadások ellen. Vagyis az eddigi orosz–ukrán háború nem tudja elleplezni Oroszország belső nehézségeit, és Putyin helyzete a közeljövőben visszájára fog fordulni. Ezért tartja magát az orosz elnök ilyen kétségbeesetten a kijelölt, sehova sem vezető irányhoz, de végül kénytelen lesz visszavonulni. A jelek szerint a Nyugat egész politikája arra irányul, hogy megadja Putyinnak az emelt fővel való távozás lehetőségét. De akkor mi lesz azokkal az oroszokkal, akik többségükben hitet tettek a putyini Oroszország nagyhatalmi törekvései mellett? Nagy árat kell majd fizetni ezért az illúzióért. Nem jelölöm ki pontosan az időpontot, amikor kátyúba jut az eddigi politika, és véget ér Putyin elnöknek, valamint kamarillájának uralma. Ez az időpont azonban, az ukrajnai intervenció következtében, már nincs olyan messze.

Utolsó megjegyzés. Oroszország I. Péter cár uralkodásától kezdve nagyhatalomnak számít. Az állam hatalmas területe geopolitikai szempontból nézve oda vezetett, hogy a birodalom bizonyos mértékig állandóan növekedett, majd 1917-ben szétesett. Az új, bolsevik birodalom, amely óriásira növekedett a II. világháborús győzelem és a Nyugat gyengesége következtében, ugyancsak szétbomlott. A putyini Oroszország szintén a terjeszkedő politikát választotta. Már csak ilyen Oroszország természete, mert az általa elfoglalt térség ezt diktálja. Változást csak a birodalom területének jelentős csökkenése hozhat. Ma még nehéz hosszútávú fejtegetésekbe bocsátkozni, ahhoz túl sok az ismeretlen tényező. A '90-es években esély nyílt erre, de a fekete lyuktól való félelem győzött, és a Nyugat továbbra is támogatta az ugyanolyan, bár néhány köztársaságnnyival kisebb

Oroszországot. Csak idő kérdése volt, hogy az az Oroszország mikor fog hozzá birodal-
ma újjáépítéséhez. Meggyőződésem, hogy történelmét, cselekvési módszereit és gazda-
sági erőtlenségét véve alapul az ilyen helyzetből mindig „oroszmódra” fog kikerülni.
Ez azonban nem jelentheti azt, hogy tétlenül kell várunk, míg ez a következő belső
összeomlás nyomán valóban megtörténik.

(Fordította: Szenyán Erzsébet)

A tökéletes hullámra várva (Oregon)

Tilosban járva, úton a jel felé (Hollywood Hills, California)

Utcakép (Walla Walla, Washington)